

Dace Silava-Tomsone,

zvērīnāta advokāte, ZAB *Raidla Lejņš & Norcous* partnere
ES un konkurences tiesību prakses grupas vadītāja

Vai protekcionisms var mūs glābt?

Februāra sākumā valdība uzdeva Ekonomikas ministrijai (EM) rast risinājumu tam, „kā novērst atsevišķu veikalu ķēžu dominēšanu pārtikas mazumtirdzniecībā”. Publiski tika pausts, ka vairāki ministri nonākuši pie secinājuma, ka pie vietējo pārtikas ražotāju nedienām vainojami arī lielie mazumtirgotāji, kuri savos plauktos vietējo produkciju aizstāj ar lētiem importa produktiem. EM ir publiskojuši projektus grozījumiem divos likumos - Konkurences likumā un Pārtikas aprites uzraudzības likumā. Abus likumprojektus un to tapšanas fonu vieno vadmotīvs: noteikti ir jābūt kādam, kuru mēs varētu vainot Latvijas ražotāju un visas ekonomikas nedienās.

Likumprojekti ir kritisku komentāru vērti, bet šoreiz vairāk par Pārtikas aprites uzraudzības likuma grozījumiem, kura anotācijā vairākkārt uzsvērts, ka grozījumu mērķis ir konkurences veicināšana gan starp ražotājiem, gan mazumtirgotājiem.

Grozījumu projekts paredz, ka mazumtirgotājam, kura izmantojamās tirdzniecības vietas platība pārsniedz 300 m², ir pienākums tirdzniecības vietās realizēt arī reģionālo ražotāju pārtikas preces, nodrošinot to piegādātājiem iespēju piegādāt preces tieši attiecīgajai tirdzniecības vietai. Tiks aizliegts nepamatoti atteikt, ierobežot, kavēt vai pārtraukt pārtikas preču piegādi no reģionālo pārtikas preču piegādātājiem.

Vispirms daži tehniskas dabas jautājumi. Kā šī likuma izpratnē tiks definēti „reģionālie pārtikas ražotāji”? Vai, piemēram, „Talsu piensaimnieks” kvalificēsies kā reģionālais ražotājs Rīgā vai Daugavpilī? Ja nu nē, vai „Talsu piensaimnieks” būs apmierināts, ka Ventspilī un Daugavpilī turienes reģionālajiem ražotājiem būs priekšrocības?

Vai par „reģionālo ražotāju pārtikas precēm” jeb „reģionālo pārtikas preču piegādātāju” precēm mēs uzskatīsim arī „Valmieras piena” ES iepirkto, bet Latvijā nogatavināto un iepakoto sieru? Kas un kā pārbaudīs it kā „reģionālo” preču patieso izcelsmi? Cik lielas būs kontroles izmaksas?

Kā Pārtikas un veterinārais dienests noteiks, ka atteikums iegādāties pārtiku no reģionālā ražotāja ir nepamatots? Skaidrs, ka tādi atteikumi kā „Jūsu prece mums vienkārši nepatīk” vai „tai ir slikts noiets” nederēs. Vai drīkstēs teikt „Jūsu prece ir dārgāka par importa ražojumu”? Cik procentu preču būs jāiepērk no reģionālajiem ražotājiem – pilnīgi viss, ko tie spēj saražot, vismaz 10 iepakojumi jeb tiks dalītas kvotas?

Un visbeidzot galvenais jautājums: kā iepriekš minētais veicinās brīvu, godīgu un vienlīdzīgu konkurenci starp ražotājiem un starp mazumtirgotājiem, un kā tas palīdzēs patērētājiem? Būsim godīgi - šīs likumdošanas iniciatīvas mērķis ir vēlme aizsargāt vietējos ražotājus pret ārvalstu ražotāju lētajiem produktiem, nevis veicināt konkurenci, kā to diezgan neveikli cenšas apgalvot likuma anotācija. Un, atņemot patērētājam lētos ārvalstu produktus, mēs to centīsimies kompensēt ar cenu regulēšanu.

Grozījumu projektā lasām, ka Ministru kabinets uz laiku līdz 3 gadiem varēs noteikt īpašus pasākumus noteiktu cilvēka uzturam nozīmīgu pārtikas preču aprītei, tai skaitā nosakot to

maksimālo uzcenojumu. Ar līdzīgu iniciatīvu klajā nākuši Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijas deputāti. Likumprojekts nepaskaidro, vai maksimālo uzcenojumu plānots noteikt tikai mazumtirdzniecības līmenī, vai arī citās pārtikas aprites stadijās, piemēram, vairumtirdzniecībā un ražošanā. Spriežot pēc likumprojekta tapšanas fona, ir plānots iegrožot tikai mazumtirgotāju maksimālo uzcenojumu.

Patiesi, vispārēji ES tiesības neliedz nacionālajām valdībām fiksēt mazumtirdzniecības uzcenojumus, ievērojot virkni noteikumu. Taču būtu interesanti zināt, vai likumprojekta autori patiesi ir analizējuši šādu ieceru atbilstību ES iekšējā tirgus un konkurences tiesībām, kā arī elementārajam samērīguma un diskriminācijas aizlieguma principam. To ievērošana var būt jāpierāda Satversmes tiesā.

Vai maza maksimālā uzcenojuma noteikšana patiesi veicinās mazumtirgotāju vēlmi noteikt to vēl zemāku un tādējādi veicinās savstarpējo konkurenci? Kā maksimālais uzcenojums ietekmēs mazo pārtikas mazumtirgotāju dzīvotspēju, kuri tirgo pamatā „cilvēka uzturam nozīmīgas pārtikas preces”? Vai pastāv apstākļi, kas liecina, ka maksimālā uzcenojuma noteikšana ir absolūti nepieciešama un vai patiesi tas ir atbilstošākais instruments, lai nodrošinātu trūcīgo iedzīvotāju iespēju iegādāties pārtikas preces, ko sola likumprojekta anotācija?

Pieņemsim, ka šodien mēs akceptējam šādas populistiskas iniciatīvas, ticot, ka, neskatoties uz būtiskiem tehniskiem šķēršļiem to realizēšanā, tās var dot reālu labumu Latvijas ražotājiem. Galu galā mēs visi dzīvojam Latvijā, gribam darba vietas Latvijas iedzīvotājiem, ienākumus mūsu uzņēmumiem, naudu valsts budžetā. Taču kaut kā neatstāj sajūta, ka virzība ir fundamentāli nepareiza.

Pirmkārt, ir naivi domāt, ka Latvija spēs ieviest primitīvu protekcionistisku režīmu saviem ražojumiem, ko nepamanīs vai pieļaus Eiropa. ES tiesības aizliedz jebkādas kvantitatīvus ierobežojumus importam vai tiem pielīdzināmus pasākumus.

Otrkārt, Latvija diez vai ir tas tirgus, kas spēj noslēgties sevī un izdzīvot ar iekšējām rezervēm.

Visbeidzot, nu jau vairākus gadus ne tikai konkurences tiesības, bet arī uzņēmumu izpratne par konkurences jautājumiem tiek aizvien vairāk deformēta, kultivējot „mazā un aizstāvamā” kompleksu. No kurienes šādos apstākļos radīsies Latvijas „nacionālie čempioni” – spēcīgi vietējie uzņēmumi, kuri būs gatavi konkurēt pasaules tirgos? Ne Eiropā, ne citviet pasaulē mūsu ražotājus negaida īpaši noteikumi „reģionālajam ražotājam”. Varbūt labāk apšaubāmu populistisku un protekcionistisku likumu vietā izstrādāt reālas konkurētspējas paaugstināšanas programmas un paļauties uz tirgu? Varbūt labākās zāles brīvā tirgus trūkumiem ir vēl vairāk brīvā tirgus?

Publicēts biznesa portālā www.db.lv 2009.gada 20.februārī